

Filoksen z Mabbug *O tym, jak przyjmować Komunię Świętą na rękę*

Tomasz Szymczak OFMConv¹ (wstęp i tłumaczenie)

1. Wstęp

Gdy śledziło się w ostatnich latach polskie media katolickie, to nie sposób było nie zwrócić uwagi na nadzwyczaj wysoką temperaturę dyskusji na temat sposobu przyjmowania Komunii Świętej. Szczególnie widoczne stało się to w czasie pandemii Covid-19, która spowodowała zaostrenie sporu. Niektórzy wierni czarną kreską przekreślili świątynie, w których udzielano Komunii na rękę, jako miejsca nieortodoksyjne, liberalne czy zbyt postępowe. Inni zaś swego rodzaju klątwą obłożyli te kościoły, gdzie mimo różnego rodzaju obostrzeń udzielano Komunii do ust, jako miejsca pełne nieposłuszeństwa czy niepostępowe.

W tymże to czasie wpadł w ręce piszącego te słowa tekst, który pochodzi z przełomu V i VI wieku, a zajmuje się wyżej opisaną tematyką. Autor niżej przedstawionego tłumaczenia nie mógł się powstrzymać i z wielką ciekawością zagłębił się w starożytny tekst, aby przekonać się, co na temat przyjmowania Komunii na rękę mówiono dobrych piętnaście stuleci temu. Tekst ten znany jest jako „Instrukcja o przyjmowaniu Komunii Świętej na rękę”, a jego autorem jest Filoksen z Mabbug².

¹ Tomasz Szymczak OFMConv, Papieski Wydział Teologiczny Świętego Bonawentury „Seraphicum”, Rzym, Włochy; e-mail: quomodoquaero@gmail.com; ORCID: 0000-0002-7891-1643.

² W literaturze fachowej pojawia się również pod swoim syryjskim imieniem „Aksenoyo/Aksenaya”. Krótkie biografie można znaleźć w: I.A. Barsoum, *The Scattered Pearls. A History of Syriac Literature and Sciences*, Piscataway 2003, s. 262-270; A. Baumstark, *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluß der christlich-palästinensischen Texte*, Bonn 1922, s. 141-144; P. Bettiolo, *Lineamenti di patrologia siriana*, w: *Complementi interdisciplinari di patrologia*, red. A. Quacquarelli, Roma 1989, s. 552-557;

Filoksen (†10 grudnia 523), biskup i metropolita miasta Mabbug, określony jest przez jednego z autorów nowożytnych w trojaki sposób: „ascetic theologian, christological polemicist, and sponsor of the Philoxenian NT”³. W tekście, którego polskie tłumaczenie będzie przedstawione poniżej, Filoksen przemawia z tej pierwszej pozycji – teologa. Nie wchodzi on tutaj w polemikę chrystologiczną, ale zajmuje się zagadnieniem bardzo praktycznym⁴.

Tekst syryjskiego oryginału, który można zatytułować po polsku „O tym, jak przyjmować Komunię Świętą na rękę”, został opublikowany przez amerykańskiego benedyktyna, Aelreda Cody’ego, w 1996 roku, w artykule zatytułowanym „An Instruction of Philoxenus of Mabbug on Gestures and Prayer When One Receives Communion in the Hand, with a History of the Manner of Receiving the Eucharistic Bread in the West Syrian Church”⁵. Publikacja Cody’ego, obok syryjskiego tekstu Filoksena, zawiera tłumaczenie na angielski oraz historię sposobu przyjmowania eucharystycznego Chleba we wspólnotach posługujących się językiem syryjskim.

Instrukcja Filoksena o przyjmowaniu Komunii Świętej na rękę zachowała się w dwóch manuskryptach przechowywanych w British Li-

S. Brock, *A Brief Outline of Syriac Literature*, Kottayam 1997, s. 38-41; R. Duval, *Anciennes Littératures Chrétiennes*, t. 2: *La littérature Syriacque*, Paris 1907, s. 354-356; I. Ortiz de Urbina, *Patrologia Syriaca*, Roma 1958, s. 147-150.

³ D.A. Michelson, *Philoxenos of Mabbug*, w: *Gorgias Encyclopedic Dictionary of Syriac Heritage*, red. S.P. Brock – A.M. Butts – G.A. Kiraz – L. Van Rompay, Piscataway 2001, s. 332-333.

⁴ Krótki wykaz najważniejszych prac Filoksena można znaleźć w cytowanych wyżej biografiach, jak choćby w: Brock, *A Brief Outline*, s. 38-41 czy w: Barsoum, *The Scattered Pearls*, s. 262-270. Wyczerpujące opracowanie zagadnienia znajduje się w: D.A. Michelson, *A Bibliographic Clavis to the Works of Philoxenus of Mabbug*, „Hugoye: Journal of Syriac Studies” 13/2 (2010) s. 273-338. Warto dodać, że w 2010 roku „Hugoye: Journal of Syriac Studies” oba zeszyty poświęcił postaci Filoksena (t. 13/1-2). Najnowsze studia nad chrystologią Filoksena to między innymi: M. Severios, *Word Became Flesh. The Christology of Philoxenos of Mabbug*, Zürich 2020; M. Aktas, *Die Christologie des Philoxenus von Mabbug. Studien zu den drei Traktaten über die Trinität und die Menschwerdung des Gott Logos mit Edition und Übersetzung des syrischen Textes*, Wiesbaden 2020.

⁵ A. Cody, *An Instruction of Philoxenus of Mabbug on Gestures and Prayer When One Receives Communion in the Hand, with a History of the Manner of Receiving the Eucharistic Bread in the West Syrian Church*, w: *Rule of Prayer, Rule of Faith. Essays in Honor of Aidan Kavanagh, O.S.B.*, red. N. Mitchell – J.F. Baldwin, Collegeville 1996, s. 56-79. Tekst syryjski znajduje się na stronach 61-62, angielskie tłumaczenie – na stronach 62-64.

brary. Dłuższa forma tekstu znajduje się w manuskrypcie oznaczonym numerem British Library Add. 14,529 (f. 16v-17r.), a krótsza – w manuskrypcie British Library Add. 17,125 (f. 78r). Cody publikuje dłuższą formę tekstu i prezentuje go w takiej postaci, że można bez trudu odtworzyć i krótszą wersję, z ms Add. 17,125. Podstawą przekładu, który jest poniżej zaprezentowany, jest wersja dłuższa, z ms Add. 14,529. Fragmenty, które wersja krótsza pomija, są zaznaczone w tłumaczeniu.

Michelson zalicza ten tekst do modlitw i klasyfikuje go jako jedno z dzieł „wątpliwych i błędnie przypisanych” Filoksenowi. Michelson idzie w tym kierunku za wskazówką innego uczonego, de Halleux, według którego znakomita większość modlitw i tekstów liturgicznych przypisanych Filoksenowi jest późniejszej produkcji⁶. Według Tafta zaś tekst ten jest wart uwagi, gdyż jest „pierwszym dłuższym świadectwem modlitwy sformułowanej w obrębie chrześcijaństwa syryjskiego, której słowa kierowane są bezpośrednio do Chrystusa eucharystycznego”⁷.

W kontekście dzisiejszych dyskusji na temat „ortodoksyjności” przyjmowania Komunii na rękę ten starożytny tekst jawi się jako niezwykle komentator, który zdaje się kompletnie nie przejmować sposobem przyjmowania Eucharystii, ale koncentruje swoją uwagę przede wszystkim na dyspozycji serca.

2. Wydanie tekstu

Aelred Cody OSB, *An Instruction of Philoxenus of Mabbug on Gestures and Prayer When One Receives Communion in the Hand, with a History of the Manner of Receiving the Eucharistic Bread in the West Syrian Church*, w: *Rule of Prayer, Rule of Faith. Essays in Honor of Aidan Kavanagh, O.S.B.*, red. N. Mitchell – J.F. Baldovin, Collegeville 1996, s. 61-62.

⁶ Michelson, *Clavis to the Works of Philoxenus*, s. 316. (78b*). Michelson nadaje naszemu tekstowi numer 78b* i tytułuje go: „I carry you, living God”.

⁷ R. Taft, *Custodia e venerazione dell'eucaristia nelle tradizioni ortodosse*, w: *Assemblea santa*, red. G. Boselli, Bose 2009, s. 241.

3. Tłumaczenia na języki współczesne

Włoski

Taft R., *Custodia e venerazione dell'eucaristia nelle tradizioni ortodosse*, w: *Assemblea santa*, red. G. Boselli, Bose 2009, s. 241-242⁸.

Angielski

Cody A., *An Instruction of Philoxenus of Mabbug on Gestures and Prayer When One Receives Communion in the Hand, with a History of the Manner of Receiving the Eucharistic Bread in the West Syrian Church*, w: *Rule of Prayer, Rule of Faith. Essays in Honor of Aidan Kavanagh, O.S.B.*, red. N. Mitchell – J.F. Baldwin, Collegeville 1996, s. 62-64.

4. Bibliografia

- Aktas M., *Die Christologie des Philoxenus von Mabbug. Studien zu den drei Traktaten über die Trinität und die Menschwerdung des Gott Logos mit Edition und Übersetzung des syrischen Textes*, Wiesbaden 2020.
- Barsoum I.A., *The Scattered Pearls. A History of Syriac Literature and Sciences*, Piscataway 2003, s. 262-270.
- Baumstark A., *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluß der christlich-palästinensischen Texte*, Bonn 1922, s. 141-144.
- Bettolo B., *Lineamenti di patrologia siriana*, w: *Complementi interdisciplinari di patrologia*, red. A. Quacquarelli, Roma 1989, s. 552-557.
- Brock S., *A Brief Outline of Syriac Literature*, Kottayam 1997, s. 38-41.
- Cody A., *An Instruction of Philoxenus of Mabbug on Gestures and Prayer When One Receives Communion in the Hand, with a History of the Manner of Receiving the Eucharistic Bread in the West Syrian Church*, w: *Rule of Prayer, Rule of Faith. Essays in Honor of Aidan Kavanagh, O.S.B.*, red. N. Mitchell – J.F. Baldwin, Collegeville 1996, s. 56-79.
- Duval R., *Anciennes Littératures Chrétiennes*, t. 2: *La littérature Syriacque*, Paris 1907, s. 354-356.

⁸ Artykuł Tafta jest tłumaczeniem z angielskiego, włoski tekst „Instrukcji” Filokseny, choć nie jest to wyraźnie zaznaczone, wydaje się być również tłumaczeniem z angielskiego, z wydania Cody’ego (por. przypisy 1 i 84 w artykule Tafta).

- Michelson D.A., *Philoxenos of Mabbug*, w: *Gorgias Encyclopedic Dictionary of Syriac Heritage*, red. S.P. Brock – A.M. Butts – G.A. Kiraz – L. Van Rompay, Piscataway 2001, s. 332-333.
- Michelson D.A., *A Bibliographic Clavis to the Works of Philoxenus of Mabbug*, „Hugoye: Journal of Syriac Studies” 13/2 (2010) s. 273-338.
- Ortiz de Urbina I., *Patrologia Syriaca*, Roma 1958, s. 147-150.
- Severios M., *Word Became Flesh. The Christology of Philoxenos of Mabbug*, Zürich 2020.
- Taft R., *Custodia e venerazione dell'eucaristia nelle tradizioni ortodosse*, w: *Assemblea santa*, red. G. Boselli, Bose 2009, s. 233-253.

5. Przekład⁹

A gdy wyciągniesz twe ręce i weźmiesz Ciało,
 pokłoń się i podnieś do twarzy twe ręce,
 i uczcij Ciało żyjące, które [w nich] trzymasz.
 A potem szepnij z Nim.
 I gdy twe spojrzenie spocznie na Nim, to mów:
 „Ciebie ja niosę, Boże żywy, który stajesz się¹⁰ chlebem.
 Ciebie ja obejmuję w dłoniach,
 Pana świata, którego świat nie obejmuje¹¹.
 Ograniczyłeś się¹² do rozżarzonego węgla¹³, [który mieści się] we wnętrzu dłoni z ciała.
 Ty – Pan, który w swojej dłoni zmierzyłeś proch ziemi.
 Ty – święty Pan Bóg, który przybiera cielesną postać w moich dłoniach.
 Oto trzymam Ciebie: w rozżarzonego węgla Ciała, podczas gdy Ciebie nic nie trzyma¹⁴.

⁹ Tytuł w Add. 14,529 brzmi: „Inny tekst św. Filoksena”, tytuł w Add. 17,125 – „Te-goż [Filoksena], inna modlitwa, gdy Ciało życia jest przyjmowane przez kogoś na ręce”.

¹⁰ Czasownik tutaj użyty (*gšm*) może oznaczać ‘wcielić się, przybrać ciało, przybrać kształt’. Manuskrypty używają tutaj różnych form gramatycznych czasownika *gšm*.

¹¹ Zdań oznaczonych kursywą brakuje w ms. Add. 17,125.

¹² Czasownik *syk* oznacza również ‘zawrzeć, zdefiniować, wyznaczyć granice’.

¹³ Sformułowanie „rozżarzone węgle” jest używane w języku syryjskim na określenie Chleba eucharystycznego, w nawiązaniu do wizji Izajasza (Iz 6,6). Cody (s. 61, n. 14) zaznacza, że w manuskrypcie Add. 14,529 można zauważyć interwencję drugiego skryby, który poprawił *gemiruta* (‘perfekcja, doskonałość’) na *gemurta* (‘rozżarzony węgiel’).

¹⁴ Cody (s. 63, n. 28) zwraca uwagę, że czasownik *ahd* może oznaczać również ‘zawierać’.

I obejmuje Ciebie moja dłoń cielesna,
Ciebie, Pana wszelkiego stworzenia, którego obejmowało łono z ciała.
Wewnątrz łona stałeś się ciałem mającym granice
i oto teraz, we wnętrzu dłoni,
ukazujesz się mi jako malutka kruszyna.

Tak jak uzdolniłeś mnie, abym przybliżył się do Ciebie i przyjął Ciebie
– i oto moje ręce obejmują Ciebie ze śmiałością –
tak *uczyni mnie godnym* Panie, *abym mógł spożywać Ciebie święcie*¹⁵
i kosztować pożywienie – Twoje Ciało, smak Twojego życia.

Zamiast żołądka, który jest częścią ciała,
niech Cię przyjmie łono mojego intelektu i ręka mojego rozumu,
a zostaniesz poczęty we mnie, jak [zostałeś poczęty] w łonie Dziewicy.
Tak jak tam ukazałeś Twoje dzieciństwo
i ukazałeś Twoją tajemnicę światu, stając się wcielonym owocem,
tak ukaż się we mnie i tutaj.
I objaw się we mnie, w owocach dzieł duchowych
i w dziełach sprawiedliwości, które są miłe Twojej woli.

I przez Twój pokarm¹⁶ niech zostaną zabite¹⁷ pożądliwości,
a przez picie z Twego kielicha niech zostaną zgaszone moje namiętności.
A z pokarmu Twojego ciała, zamiast członków mojego ciała¹⁸,
niech moje myśli otrzymają siłę.
I na podobieństwo członków widzialnych,
niech i moje ukryte myśli będą zajęte służbą i wysiłkiem,
i spełnianiem Twych przykazań życia i Twoich praw duchowych.

Spożywanie pokarmu Twojego Ciała i picie Twojej Krwi
niech mnie umacnia w sposób ukryty,
[pozwoli] triumfować w sposób jawny,
biec w dokładności, pieczołowitości,

¹⁵ Słów wyróżnionych kursywą brakuje w krótszej formie tekstu.

¹⁶ Krótsza wersja tekstu pomija „i”.

¹⁷ Krótsza wersja tekstu ma tutaj zamiast czasownika *qtl* (‘zabijać’) wyraz *!lq* (‘rozpraszać’).

¹⁸ Krótsza wersja ma: „Niech moje myśli – razem z moim ciałem – otrzymają siłę życiową dzięki pokarmowi Twojego świętego Ciała, a Tobie, Chryste i Boże, chwała i dziękczynienie, i uwielbienie na wieki wieków”.

osiągnąć pełnię miary człowieka ukrytego¹⁹,
abym stał się mężem doskonałym,
kompletnym w inteligencji, która jest we wszystkich duchowych
członkach.

A moja głowa niech będzie uwieńczona koroną doskonałości wszystkich
moich poczynań.

Niech będę królewskim diademem w Twoich rękach²⁰, tak jak mi
obiecałeś,

o Boże ukryty, którego objawienie się w doskonałości Twego Ciała [ja]
obejmuję.

¹⁹ Por. Ef 4,13.

²⁰ Por. Iz 62,3.